

HI-124

24.11.11

3533

Faktaspørsmål:

- 1) Stevnefall var når man ikke møtte opp på tinget, selv når man var påbudt å møte.
- 2) Målstevne var et møte utenfor selve tinget med rettskraftig dom. Eks. på konflikter var grensetvister, skogdeling osv.
- 3) Den som var bondelensmannens nærmeste overordnede var fogden
- 4) De funksjoner fogden hadde var : 1) politi og - påtalemyndighet 2) administrative oppgaver på tinget, men ikke domsmyndighet 3) lensherrens tjener, senere utover 1600- tallet kongelig embetsmann 4) representerte kongen i økonomiske saker på tinget 5) drev med oppebørsel (skatter osv. )
- 5) Herredagen sin funksjon var at det var øverste rettsinstans i Norge før overhoffretten tok over. Den ble samlet ca. hvert tredje år og bestod av et knippe fra det danske riksrådet. I tillegg var innslag fra den norske eliten tilstede. Slik som norske kansleren, stattholderen , av og til kongen og enkelte ganger lagmenn og adelsmenn.
- 6) Rettsvesenreformen i 1590 gikk ut på å modernisere rettsvesenet ved å gjøre det mer oversiktlig. Ved at man hadde bygde og -byting som første instans (sorenskriver og byskriver kom inn i 1591). Deretter hvis man var uenig anke opp til lagting som var andre instans. Fra lagtinget kunne man anke videre opp til Herredagen. Det som var med rettsvesenreformen var at alle ledd i rettssystemet gikk inn mot sentrum (Herredagen).
- 7) Sakefall var bøter. De som skrev sakefallslistene var fogden.
- 8) Signeri var det som ble kalt hvit magi. Det var noe som ble regnet som positivt og som skulle helbrede og hjelpe dem som det ble utført på. Straffen for signeri var ifølge forordningen av 1617 landsforvisning og tap av eiendom.
- 9) En kilde som levning er første håndsmateriale. Det er noe som kommer fra selve kilden, mens beretninger er noe som har blitt skrevet ned eller gjennfortalt. F.eks. Snorres Sturlasons kongesagaer.

Begreper:

- 10) Det som ligger i begrepet 'Heimerett' er en ikke -skriftlig nedarvet og sedvane basert lovverk med lokale/regionale forskjeller. Den var spesielt vanlig i islorte bygder i Norge før i tiden og gikk ofte i strid med det gjeldene lovverket satt av øvrigheten.
- 11) Riksrådskonstitusjonalisme går på maktdelingen mellom kongen og det danske riksrådet. Kongen valgte riksrådet , mens riksrådet valgte kongen.
- 12) Det som ligger i Nolbert Elias begrep 'sivilisasjonsprosess' er at meneske var først og fremst et impulsivt vesen som ikke hadde noe form for kontroll eller selvbeherskelse. Som følge av dette kom han opp med to ulike teorier.

teori 1)

Som følge av et voksende statsmakt var det større deler av befolkningen som kom i tettere kontakt med øvrigheten og flere fikk også administrative oppgaver her. Som følge av øvrighetens påvirkning av en danningskultur fra Europa forstod at får å kunne få seg en karriere og eventuelt klatre oppver

på stigen måtte man endre adferdsmønster. Det Elias her mente var at man ikke ble påvirket av ytre krefter slik som øvrigheten, men at man forstod at man måtte endre adferd selv.

teori 2)

Nolbert Elias andre teori tar utgangspunkt i det stikk motsatte. Som følge av en mer kontrollerende statsmakt, som presset igjennom lover og forandringer i samfunnet. Dette var lover og forandringer som befolkningen fint måtte finne seg i å følge. Valgte man å ikke følge de gitte rammer ble man straffet. Her mente Elias at statsmakten stod for en disiplinering ved deres inngrepen og samfunnsendring i lokalsamfunnet. Elias mente også at de stod for en internalisering ved at man måtte starte å endre deres adferd fra barndommen av. Her spilte kirken og staten med deres skoler og institusjoner en viktig rolle.

Kort oppsummert tilslutt mener derfor Elias her at vi ble påvirket av ytre krefter som fortalte oss hva som var riktig og hva som var uakseptabel adferd.

Kortsvarsoppgaver:

13) Årsaken til at det var mer vold og drap i indre Agder enn ute ved kysten kan forklares med fenomenet voldsbelte. Dette var et område som strak seg fra indre Agder, østover gjennom Telemark og gjennom dal og bygdefører helt opp til Valdres og Hallingdal. Dette område var preget av isolasjon. Derfor fikk man ikke den påvirkningen av impulser utenfra. Isteden var dette område hvor heimeretten hadde en sterk posisjon i samfunnet. I tillegg til den sterke isolasjon var det også derfor vanskelig for øvrigheten og drive kontroll og 'siviliseringsprosess i området. En annen grunn til at 'siviliseringsprosessen' fra øvrigheten ikke fikk et slikt gjennomslag var at indre Agder var preget av et stort antall selveiende bønder. En franskmann med Braudel har også noe han kaller 'den lange tiden'. Dette er også viktig for å forstå den store drap og volds hyppigheten her. 'Den lange tiden' går utpå at menneskers mentalitet og omgivelsene man befinner seg i kan ta flere hundre år. Man har en nedarvet og sedvanebasert mentalitet. I områder som i indre Agder snakker man om en nedarvet vikingkultur hvor æren og det og forsvare denne var langt mer vanlig blant folk enn ute ved kysten.

Drapsmennene ble først og fremst i indre Agder behandlet selv av lokalsamfunnet som følge av Heimeretten. Dette er fordi man her snakker om mer stabile områder, mens de ved kysten var mer mobile områder. Når det er sagt var de fleste drapene som skjedde i indre Agder som følge av drap i festlige sammenhenger. Jo fullere man ble, jo mer løssøuppen ble man i munnen. Drapsmennene ble vanligvis straffet ved at man fikk drapene 'uforsynte'. Det vil si drap man ikke hadde til hensikt å begå/ ikke med vilje. Som følge av dette var det vanlig med bøter som straff. Man 'lyste opp' drapene. Det vil si at man offentlig gjorde drapene, innen man passerte tre gårder. Deretter skaffet man seg to viglysningsmenn, som bekreftet drapet på tinget. Så fikk man et gridsbrev hvor man fikk rettsbeskyttelse. Deretter etterforsket fogden saken og ga rapporten sin i et provsbrev til kansleren som avgjorde skyldspørsmålet. Ble man dømt uforsynt måtte man betale bøter til de etterlatte og tegn og fredkjøp til kongen. Deretter fikk man et landvristbrev hvor man fikk rett til å bo i landet igjen. Tilslutt fikk man et bøte og kvitteringsbrev som viste hvilke bøter man hadde betalt.

14) Lagrettemenes funksjon var at de var edsvorne dommere på tinget. De kom fra loalsamfunnet. På lagtinget fungerte de som rettsvitner. Lagrettemennene kunne også fungere som et bindeledd mellom øvrighet og lokalsamfunnet. Når det kommer til lagrettemennens rolle så endret den seg mye utover 1600-tallet. Lagrettemennene hadde manglende lese og skriveferdigheter. Derfor fikk man utnevnt en rådgiver for dem i 1591, kalt sorenskriver. Sorenskriver skulle føre ned det som skjedde på tinget, men dette ble ikke pålagt før i 1633. Som følge av at lagrettemennene manglet lese og skriveferdigheter pluss at de ikke satt fast på tinget (skiftet ut hvert år) opparbeidet sorenskriveren en stor kunnskap om lovverket og rettspraksisen i Norge. Sorenskriveren opparbeidet seg en såpass stor kompetanse at han i 1634 ble utnevnt til meddommer sammen med lagrettemennene. I praksis skjedde dette noe før. Etterhvert tok også sorenskriveren over rollen som enedommer på tinget. Offisielt i 1687, i praksis noe før. Lagrettemennene ble uansett ikke kastet ut av tinget. De fikk istedenfor en ny funksjon. De ble rettsvitner også på bygdetinget. Men i enkelte saker delte lagrettemennene og sorenskriveren fortsatt på domsansvaret. Årsaken til dette var at sorenskriveren

ikke var en del av lokalsamfunnet imotsetning til lagrettemennene. De sakene som sorenskriveren og lagrettemennene dømte sammen om var livs og -æressaker og eiendoms og -odelssaker.

15) Det man legger i berepet 'merkantilisme' er ønsket om edle metaller. Derfor er man avhengig av å eksportere mer enn man importerer. Det er overskuddet man da får som er ønskelig. For å importere mindre og beskytte egen industri (proteksjonisme) så setter flere land opp høye tollmurer. Man er villige til å hjelpe enkelte samfunnsgrupper som er de mest fremgangsriket (størst mulighet til å bringe penger i statskassen) ved å gi dem monopoler. Vanlig også å innføre forbud og påbud. F.eks som når øvrigheten sa at bøndene skulle drive med jorda og borgerskapet med handel.

Fram til 1688 ble det gjort flere merkantilistiske inngrep i trelasthandelen. For det første ble det satt stopper for salg av den dyrebare eiken som var vanlig på Agder. Et annet merkantilistisk grep var tienden. Hvert tiende bord man produserte gikk til kongen. Kongen innførte også en lov hvor av alle som kom inn i landet ble pålagt å kjøpe trelast av kongen først. Før sagbruksprivilegiene tredde ikraft i 1688 så man at borgerskapen tok mer og mer over sagbruksnæringen. Årsaken til dette var at i Norge lå naturforholdene til rette. Man kunne fløte tømret nedover elvestryk. Jo lengre opp i landet man kom var man avhengig av kapitalsterke krefter fra borgerskapet for å få tømret ut til kysten.